

200 éves a gyulai Szent Miklós román ortodox székesegyház

A Gyula-Nagyrománvárosi Szent Miklós román ortodox katedrális építésének 200. és újraszentelésének 30. évfordulóján megemlékezést tartottak Gyulán október 19-20-án. A temesvári (Timișoara) képzőművész, **Nicu Dărăștean** ikonfestészetét bemutató kiállítást **Siluan Mănuilă**, a Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye püspöke nyitotta meg. Vasárnap a püspöki szent liturgiát követően ebéd volt a Román Kulturális Központban, majd emléktáblát szenteltek az elmúlt 200 évben szolgált papok nevével. Az ünnepség keretében hangzott el az alábbi előadás, melyet mi is közreadunk.

Gyula várának közvetlen közelében a régmúlt időkben is éltek román nemzetiségű emberek. Máig gondosan megőrzött történelmi dokumentumok tanúskodnak arról, hogy már négy évszázaddal ezelőtt is létezett román és ortodox közösség a gyulai vár körül. E közösség jelenlétének és folytonosságának nyomai nemcsak levéltári bizonyítékokkal igazolhatók, hanem bizonyos helyekkel is, amelyek az idők folyamán úgy a társadalmi, mint a lelki és szellemi élet jelképeivé váltak. Az itt élő románok jelentőségéről, áldozatvállalásáról és túléléséről jól tanúskodik a gyulai *Szent Miklós katedrális*, amely egyike a város térképét és építészetét tarkító lenyűgöző épületeknek. A *Nicorești nemzetség* fenséges székesegyháza, nemcsak műemlékként, kultikus hajlékként, hanem kulturális helyszíneként is ismeretes. Kultikus alatt az istenséggel való közvetlen érintkezést értjük, kultúra alatt pedig a szimbolikus kapcsolatot. Mindkettő arra hivatott, hogy teljes pompájában kibontakoztassa szemünk előtt a túlvilági életet.

A Szent Miklós katedrális magában és magával hordozza a román nép Isten iránti szeretetéből épült első istentiszteleti hajlékok emlékét. Több mint három évszázaddal ezelőtt, 1721-ben, a mai templom helyén, a gyulai vár közelében épült fel az írások által említett első román ortodox templom. Az itteni közösség szerény anyagi lehetőségei miatt ez még egy kis fatemplom volt. Hat évvel később, 1727-ben a helyén új templom épült. Az ortodox románok számának jelentős növekedését és ugyanakkor a nagyobb liturgikus hely hiányát észlelve, alig néhány évtizeddel később, 1762-ben a románok önkéntes hozzájárulásával építettek új templomot az előzőek helyére. Ez már téglából emelt, de torony nélküli épület volt. Az adakozók ígéretet tettek, hogy amint lehetőségeik megengedik, hozzáépítik a tornyot is. Tizenkét év elteltével az ígéret teljesült, elkészült, valósággá vált a templomtorony is. Egy – szinte egész Gyulát elborító – hatalmas tűzvész 1801-ben azonban a román ortodox hívek egyetlen imahelyét is elpusztította.

A régi áldozati oltár hamvaiból újat építettek, amely ma is áll. Templomukat elvesztve, és támogatást sehonnan sem kapva, 1802-ben a gyulai hívek felismerték, hogy csakis személyes áldozatvállalással teljesülhet óhajuk. Az adakozók közül kiemelkedett a *Nicorești nemzetség*, *Petru Nicoară* és felesége, *Maria Șerban* (a román hierarchia, a román nyelv és iskolaalapítás nemzeti harcosa, *Moise Nicoară* szülei), valamint *gróf Wenckheim*, akinek birtokán a legtöbb román dolgozott akkoriban. Mivel a mocsaras terep nem tette lehetővé egy jelentős kiterjedésű építmény felállítását, a tervezett új templom alapjaiban tizenhat, egyenként tíz méter hosszú oszlopot helyeztek el. Csak miután az alapok így biztonságossá váltak, kezdték el felhúzni a falakat. Tíz év folyamatos építés után a munkálatok leálltak, mivel pereskedés támadt az egyházközség és a templom építésére kölcsönt biztosító Szeghalom városa között.

A felvett jelentős összeg, valamint a magas kamatok miatt késlekedett a kölcsön visszafizetése. Két évvel később, 1812-ben indult újra a munka, és tizenkét év múlva készült el a még torony nélküli barokk stílusú új templom Gyulán. Moise Nicoară családja gondoskodott a templombelső díszítéséről, valamint a szentmisékhez szükséges kegytárgyakról.

Az új gyulai román Szent Miklós-templomot egy ortodox egyházfőnek illett felszentelnie. Abban az évben, amikor az építkezés befejeződött, az aradi egyházmegye adminisztrátora Iosif *Putnik*, *Şimand* (Simánd) településről származó szerb nemzetiségű püspök volt. 1824 tavaszán egy gyulai küldöttség felkereste őt, hogy felkérje a templom felszentelésére, ahol gróf Wenckheim Ferenc látná majd vendégül. A püspök azonban nem tett eleget a felkérésnek, Maxim *Manuilovici* archimandritát küldte maga helyett az új templomépület megáldására, ami 1824 nyarán történt meg.

Három évtizeddel a templom felépülése után (1854-ben), Gheorghe *Vasilievici* atya pásztorlása idején megépítették a templomtornyot is. A 33 méter hosszú, 14 méter széles épület a torony feletti keresztig 42 méter magas lett. Ezekkel a méretekkel a gyulai Szent Miklós ortodox székesegyház a legszebb és legimpozánsabb román ortodox templom a vidéken. Jellegzetes vonásai ma is láthatóak.

Az idők viszontagságai miatt szükségessé váltak bizonyos helyreálítási munkálatok, amelyeket ismét a hívek hozzájárulása tett lehetővé. Gyula városának híres szülöttje, Teodor *Papp* 1884-ben jelentős összeggel járult hozzá az épület felújításához.

A templom szerkezetén végzett legfontosabb és legjelentősebb beavatkozásokra a XX. században került sor. Már 1926 nyarán szóba került a torony felújítása. Egy évvel később, 1927. augusztus 14-én az egyházközség szinódusa döntött a templom felújításáról és festéséről. A szavazás során huszonnégyen a munkálatoknak még az évi megkezdését támogatták, hatvannégyen viszont arra szavaztak, hogy azok csak a következő év tavaszán kezdődjenek meg. 1928 márciusában két ajánlat érkezett a templombelső megfestésére. Az egyháztanács a budapesti *Predmerszky* Béla festőművészt fogadta el. Ő tizenhatezer pengőért vállalta, hogy megfesti a templom mennyezetét. Alkotásai, a Megváltó életének jelenetei, ma is láthatók. Az ikonosztáz előtti fődém-belsőn már a XIX. századtól volt egy freskó, amely a földgömbön álló Istent ábrázolta, akit a négy evangélista vesz körül. 1928-ig ez a jelenet volt az egyetlen a templom mennyezetén. Ekkor az egyháztanács új megbízást adott *Predmerszky*nek, hogy kétezer-hétszáz pengőért restaurálja a jelenetet, és háromszáz pengőért fesse meg a szentképekkel díszített ajtós válaszfal (az ikonosztáz) hátoldalát is. Ez az ikonosztáz egyébként nagyságával és stílusával már a bejárattól lenyűgöző látvány. A négy regiszterbe rendezett harmincnégy ikon közül kiemelkedik a négy nagyméretű királyi ikon, feltűnő módon ékesítve a templomot. Az ikonosztáz értékét növeli az ikonokat körülvevő gazdag díszítés, a faragott rózsák és az aranyszínű polikróm, valamint a négy művészien faragott oszlop is.

1928-ban felújították a templom külsejét, beleértve a tornyot is. A munkával *Pfaff* Domokos építész bízta meg. E fontos munkálatok után alig egy évvel rájöttek, hogy a Szent Oltár tetőszerkezetét is meg kell erősíteni, mivel repedések keletkeztek rajta, melyeken a víz is beszivárgott. Ezt a javítást – mellyel befejeződött a gyulai templom átfogó festése, külső és belső felújítása – *Méhes* György ácsmester végezte el. A munkálatok átvételére és a templom használatbavételére 1929 nyarán került sor.

1943. február 20-án tűzvész sújtotta az épületet, mely nemcsak a torony tetőszerkezetét pusztította el, hanem a négy harangot is megolvasztotta. Az oltár feletti faburkolat is égni kezdett. A szomorú esemény után a gyülekezet tagjai azonnal felismerték, hogy sürgősen ki kell javítani a tetőt, hiszen a templom többi része is kárt szenvedhet.

Pár nappal később, 1943. március 7-én, Ioan Anca helyi vállalkozó két tervet javasolt a tetőszerkezet helyreállítására. Az első a tető régi formájának tiszteletben tartását célozta, míg a második egy kisebb, gúla alakú tető kialakítását irányozta elő. Egyhangúlag az első tervet fogadták el. Egy héttel később pályázatot írtak ki az újratetőzésre és egyéb munkálatokra. Hat mester nyújtott be pályázatot: Mihai Lutyák Nagyváradról, Ioan Lipták Békéscsabáról, Ioan Anca, Iosif Mult, Ștefan Hoffmann, valamint Ioan Pomuț Gyuláról. 1943. március 19-én az egyháztanács Iosif Mult mesterre bízta a munkát, mivel az ő ajánlata volt a legolcsóbb.

A templom híveinek ekkor sikerült egy kisebb harangot is vásárolniuk. 1948-ban két nagyobb harangot is vettek mellé. Ezeket 1970-ben az Eugen Kraszkó által vezetett cég villamosította.

Az 1960-as években további javítási és karbantartási munkálatokat végeztek. Így 1963. augusztus 12-én megkezdődött a tető festésének fáradságos munkája, amelyet Méhes György mesterre bízta. Október elejére el is készült a feladattal. Egy évvel később arról született döntés, hogy a templom északi oldalán lévő, gyakran betört ablakokra vastag drótrácsokat szereljenek. Az intézkedésre több okból is szükség volt. Egyrészt nem volt egyszerű és olcsó a törött ablakokat rendszeresen pótolni, másrészt, ha nem cserélték ki azonnal, akkor huzat keletkezett, de a templom közvetlen közelében lévő termálfürdő zenéje is zavarta az istentiszteleteket és a verebek is bejutottak. 1965-ben történt meg a ma is meglévő rácsok felszerelése az északi oldali ablakokra. Tíz évvel később a déli oldali ablakokat is ilyen rácsokkal látták el. 1968 nyarán kezdődött a külső falak és a templomtorony újabb felújítása. Korán észrevették a tető és a torony faborításainak súlyos romlását is, ezért úgy döntöttek, azokat is restaurálják. 1969 augusztusában fejeződtek be a külső munkálatok. A templom belsejének márványutánzatú festéséről is döntés született. Petru Misaroș volt az, aki ezt a munkát elvégezte. A kívül-belül felújított gyulai templom immár készen állt a felszentelésre. Mindezen munkák megáldására 1969. szeptember 28-án került sor. A több lelkész által celebrált szent mise liturgikus válaszait a körös-zakáli ortodox templom kórusa adta. Az ünnepnapot egy közös ebéd zárta, amelyet a konzisztórium ajánlott fel Petru Mândruțău püspöki helynök javaslatára.

Az idők viszontagságai miatt a székesegyházat csak 1994. október 16-án szentelték fel, a szentmisét Óboldogsága Teoctist, a Román Ortodox Egyház pátriárkája, Timotei Sevicu aradi püspök és Ioan Mihălțan nagyváradi püspök celebrálta, akik ereklyéket és a négy evangélistát ábrázoló arcképeket helyeztek el a Szent Asztal lábánál.

A gyulai román ortodox templom a jelen évszázadban is több külső és belső felújítási munkálaton ment keresztül, amelyet két felszentelés koronázott meg. A munkálatok első felszentelésére 2011. december 21-én került sor, három egyházi vezető – Sofronie, nagyváradi püspök, Siluan, magyarországi román ortodox püspök és Paisie Lugojanul, temesvári püspök-vikárius – által celebrált mise keretében. Röviddel ezután a templom ismét nagy restauráláson ment keresztül az Aradi Főegyházmegye, a Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye és a Pusztatölke Fejlődéséért Közalapítvány együttműködésében létrejött, határon átnyúló európai finanszírozású projekt keretében. A templom újabb felszentelése 2014. március 30-án történt meg. Ez alkalommal Timotei, aradi érsek, Lukian, a Magyarországi Szerb Ortodox Egyházmegye püspöke, valamint a Temesvári Szerb Egyházmegye adminisztrátora, Lucian, karánsebesi püspök, Sofronie, nagyváradi püspök, Nicodim, Severin és Strehiaia püspöke, Siluan, magyarországi román ortodox püspök és Paisie Lugojanul, a Temesvári Főegyházmegye püspök-vikáriusa celebrált.

Ez a magasztos helyszín a Magyarországi Román Ortodox Püspökség történetében két jelentős esemény otthona is volt. 1999. február

21-én itt szentelte fel és iktatta be hivatalába *Teoctist* bukaresti pátriárka a Magyarországi Román Ortodox Püspökség első vezetőjét, Sofronie *Drinsec* püspököt. Ettől a pillanattól kezdve ez a templom lett a magyarországi román ortodox hívek székesegyháza. A másik eseményre 2007. július 8-án került sor, amikor Nicolae *Corneanu* bánati metropolita felszentelte és beiktatta új hivatalába a Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye második püspökét, Siluan *Mănuilă*t.

A székesegyházat két évszázados fennállása alatt díszítő műtárgyak jelentős részét a 2014-ben felavatott *Román Ortodox Püspökség Múzeumában* őrzik, amely Gyulán található. A kiállítóhelyen értékes kultikus tárgyak, festett ikonok, XIX. századi templomi zászlók, valamint a román ortodox földművesek és iparosok 1948-as évi zászlai láthatók.

Fennállásának két évszázada alatt a gyulai templomban olyan lelkészek szolgáltak, akiket nagy odaadás és önfeláldozás jellemzett, s akik megértették küldetésüket és jó tanúságot tettek az ortodox hitről. Az itt szolgáló lelkészek a következők voltak: Pavel *Gheorgheghevi* (1791–1830); Nicolae *Suciu* (1808–1838); Atanasie *Gheorghevi* (1817–1849); Teodor *Ilovici* (1819–1873); Moise *Ilovici* (1833); Simion *Bica* (1838–1847); Gheorghe *Vasilevici* (1847–1868); Petru *Gubaşiu* (1865–1910); Ioan *Moldovan* (1868–1871); Iosif *Beşan* (1871–1912); Alexandru *Popovici* (1910–1919); dr. Ştefan *Munteanu* (1916–1920); Toma *Ungureanu* (1923–1934); Dimitrie *Sabău* (1927–1976); Gheorghe *Negru* (1934–1964); Ioan *Magdu* (1978–1988); Pavel *Ardelean* (1988–2013); Teodor *Marc* (2014-től napjainkig).

A kétszáz éves történelmi múltra visszatekintő gyulai Szent Miklós ortodox katedrális eleitől fogva az itt élő románság és az ortodoxia világitótornya volt. Reméljük, hogy az marad a jövőben is. Egy olyan megszentelt és megszentelő liturgikus hely, mely soha nem válik egyszerű múzeummá, amely nem csupán a szemet gyönyörködteti, de történelmi ismeretekkel is gazdagít.

E sorok arra a két évszázados évfordulóra íródtak, amióta az ortodox román hívek magasztos temploma Gyula belvárosában ragyog, mindig szem előtt tartva a tegnap, a ma és a holnap alapítóit, jótevőit, lelkészeit és híveit.

Drd. Alin Florin Ciotea
(Arad, Románia)
Simon Éva fordítása

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!

